

Könyvtári törvények Európában – egy európai könyvtárpolitika alapja?

LEITNER, Gerald

Gerald Leitnernek az Osztrák Könyvtárak Szövetsége (Büchereiverband Österreichs) nevében és az EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) elnökeként a European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD) Parlamenti könyvtárak és kutatószolgálatok – Tudásmegosztás címmel rendezett szemináriumán (Bécs, 2008. május 30.) elmondott előadását Dévai Péter fordította.

Nagy megtiszteltetés és nagy öröm számomra, hogy az Osztrák Könyvtárak Szövetsége és az EBLIDA megbízásából előadást tarthatok ezen a konferencián, és elindíthatom a vitát a közös európai könyvtárpolitika létrehozásáról.

Ez különösen fontos egy olyan időszakban, amikor a könyvtárak a legalább 100 évig alkalmazott tradicionális modellről egy attól egészen különböző, új elérési formákkal és új médiaeszközökkel rendelkező működési környezetre térnek át.

Nem újdonság, ha azt mondjuk, hogy ez egy új paradigma, és az is igaz, hogy az elmúlt két évben az Európai Unió figyelme újra a könyvtárak és más kulturális intézmények felé fordult. Ez

köszönhető részben az *i2010* kezdeményezés¹ javaslatainak és az Európai Digitális Könyvtár, vagyis az *Europeana* elindításának, melyek előrelendítették a digitalizálást, valamint a tudáshoz és az információkhoz való hozzáférést. Az említett javaslatokban bizonyos mértékben már láthatjuk az európai könyvtárpolitika körvonalait.

Mindazonáltal tudatában kell lennünk, hogy a digitalizálás csak egy kis része annak, amit a könyvtárak képesek nyújtani – és kell is, hogy nyújtsanak – az európai polgárnak és végfelhasználónak. A közkönyvtárakban az állomány digitalizálása sokkal kisebb jelentőségű, mint a nemzeti és egyetemi könyvtárakban, hiszen elsősorban abban érdekeltek, hogy biztosítsák az anyagok elérését. Az elkövetkező évek legnagyobb kihívása az lesz számukra, hogy sokszínű szolgáltatásokat nyújtsanak a digitális korban.

Aktívan részt kell vennünk az olyan tevékenységekben, mint az élethosszig tartó tanulás, az

1 az *i2010*: európai információs társadalom a növekedésért és a foglalkoztatásért (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0229:FI:N:HU:DOC>) – A szerk.

oktatás, a kultúra terjesztése, új társadalmi csoportok kiszolgálása stb.

Ezekről a kérdésekről természetesen beszélünk kisebb-nagyobb mértékben nemzeti szinten, de úgy érzem, szükség van arra, és kötelességünk is, hogy ezeket európai szinten is megvitassuk. Az EBLIDA feladata, hogy aktívan részt vegyen ebben.

Felvetődik bennem a kérdés: Vajon létezik-e közös európai könyvtárpolitika? Véleményem szerint a válasz egyértelmű: nem. Van néhány kezdeményezés, amihez a könyvtárak csatlakoztak, rendelkezünk bizonyos ajánlásokkal az EU részéről, van egy sereg szabályozás a könyvtárak munkáját illetően, de messze vagyunk a közös európai könyvtárpolitikától.

Egyelőre nem beszélhetünk egységes európai könyvtári rendszerről sem. Úgy tűnik, hogy az Európai Unió belül csak olyan gazdasági érdekek esetében jönnek létre közös politikák, mint a szerzői jog kérdéseit szabályozó törvények.

Ha hiszünk a minden polgárának egyenlő jogokat és kötelezettségeket biztosító egyesült Európában, harcolnunk kell a közös európai könyvtári politikaért. Mindnyájan tudjuk, hogy Európa a könyvtárak szempontjából rendkívül heterogén. Ez természetesen magába foglalja azt, hogy a különböző országok állampolgárai nem egyenlő mértékben és nem korlátlanul jutnak információkhoz, oktatáshoz és kultúrához. Ennek a helyzetnek az egyik oka, hogy a huszonhét tagállamnak csak a kétharmada rendelkezik a könyvtári szektort szabályozó jogszabállyal.²

A könyvtári törvények különböző formájúak lehetnek: befolyásolja őket a politikai helyzet, valamint a törvényhozás körülményei. Néhány országban csak a közkönyvtárak működését

szabályozó rendelkezések léteznek, másokban a nyilvános könyvtárak a minden könyvtártípus számára érvényes általános jogszabályban szerepelnek. Közelebről nézve, a törvények több hasonló vonást mutatnak. Némelyiknek egyszerű a szerkezete, és a szolgáltatások minőségi szabványainak a részletes szabályozását az illetékes tárcára bízzák. Mások eléggé átfogóak, részletesen felsorolják, hogy milyen szolgáltatásokat, milyen garantált minőségben kell biztosítani.

A huszonhét tagállam kétharmadában szabályozzák törvények a könyvtári rendszert, csak tíz országban nincs semmilyen jogszabály a szektor számára. Ausztrián kívül a következő államok tartoznak ebbe a csoportba: Bulgária, Ciprus, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Málta, Németország és Portugália. Ezek az országok két csoportba oszthatók: olyanokra, melyekben már voltak (Írország és Hollandia), és olyanokra, melyekben sohasem születtek könyvtárakra vonatkozó törvények. A könyvtári törvényekkel rendelkező 17 országból 15-ben az utóbbi néhány évben módosították a könyvtári törvényeket. Közéjük tartozik az egykori keleti blokk jelenlegi kilenc EU-tagállama: Csehország, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia. Ezeknek az országoknak 1989 után az új decentralizált struktúrákhoz kellett igazítaniuk törvényhozásukat, és egyúttal teljesíteniük kellett az információ társadalom új követelményeit is. Belgiumnak, Dániának, Finnországnak, Görögországnak, Olaszországnak és Spanyolországnak viszont értelemszerűen az utóbbi feladat megoldása érdekében kellett megváltoztatnia könyvtári törvényét. Svédországban 1996-ban készült el az első könyvtári törvény, 1990 előtt csak Nagy-Britanniának volt vonatkozó jogszabálya. Összegezve és leegyszerűsítve elmondható, hogy a nagyszerű könyvtári rendszerrel rendelkező EU-országokban volt, vagy jelenleg

2 A „könyvtári törvényhozás az EU-ban” témában lásd Barbara Schleihagennek, az EBLIDA korábbi igazgatójának kitűnő tanulmányát: http://www.bibliotheksportal.de/fileadmin/0bibliotheken/Bibliothek_International/dokumente/Bibliotheksetze_in_Europa.pdf.

is létezik könyvtárakra vonatkozó nemzeti jogszabály. Mindazonáltal, a kiváló könyvtári rendszerek nem szükségképpen a nemzeti jogszabályok miatt fejlődnek. A nemzeti könyvtárpolitikák egyértelműen jelzik a hatalmon lévő kormány politikai attitűdjét a könyvtárak irányában, és azt, hogy mennyire készek támogatni és finanszírozni az adott intézményrendszert.

Égető kérdés számunkra: hogyan járulhatunk hozzá a helyzet javulásához?

Nyolc évvel ezelőtt, 2000 januárjában az Európa Tanács az EBLIDA-val közösen megjelentette a közös európai könyvtárpolitika irányelveit. Ezek az irányelvek arra kéri az Európa Tanács tagállamait, hogy saját országuk szükségleteihez illő könyvtári politikákat alakítsanak ki, és/vagy ezekkel váltsák fel a meglévőket.

Nyolc év elteltével azt látjuk, hogy néhány tagállam (különösen a skandináv országok) valóban javítottak a könyvtári törvényhozáson. Másrészt viszont egyetlen országban sem született könyvtári törvény, ahol addig sem volt. Az Európa Tanács irányelvei nem bizonyultak túlzottan hatékonyak.

Most pedig arról szeretnék röviden szólni, miért olyan változó hatékonyságúak az Európa Tanács irányelvei az Európai Bizottság által kibocsátottakkal ellentétben:

- az Európa Tanács egy 46 tagállamot magába foglaló intézmény, és célja az emberi jogok, a demokrácia, az alapvető szabadságjogok és az alkotmányos törvényesség terjesztése;
- az Európa Tanács irányelvei sajnálatos módon csak ajánlások;
- az Európai Bizottság irányelveit, mint például a Szerzői jogi direktívát, mind a 27 tagállamnak bele kell építenie nemzeti jogszabályaiba.

Vajon az Európai Bizottság által kiadott könyv-

tári direktíva lenne a dilemma megoldása? A helyzet az, hogy jogszabályaink mintegy 80%-a Brüsszelből származik, és ezek (majdnem kivétel nélkül) az egységes európai piac fejlődését szolgálják. Sajnos, a könyvtári szektor csak kis szerepet játszik az európai piacon, ezért marginális érdeklődést vált ki.

Nem tartom valószínűnek, hogy a közeljövőben az Európai Bizottság kibocsátana egy Európai Könyvtári Törvényre vonatkozó direktívát.

Egy lehetséges cselekvési terv

Nem reménykedhetünk abban, és nem pazarolhatjuk energiánkat arra, hogy az Európai Bizottság majd lépéseket tesz a könyvtári direktíva érdekében. Sokkal több értelme van, ha azért lobbizunk, hogy készüljön egy „fehér könyv”, mely körvonalazza a könyvtáraknak az *európai tudás-társadalomban* játszott szerepét, javasolja és támogatja, hogy a tagállamok tegyenek a könyvtárak javára.

Ezt vitatták meg kollégáink a NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe) konferenciáján.

Javasolom, hogy dolgozzunk ki közösen egy ilyen dokumentumot, és együtt ajánljuk és terjesztjük. Ez valóban eredményes elkötelezettség és lobbizás lenne. Az EBLIDA szívesen bekapcsolódik egy ilyen együttműködésbe.

Aki lobbizik, tudja, hogy a siker alapja a pontos és átfogó információ. Ha európai szinten akarunk sikeresen lobbizni a könyvtárakért, akkor minden lényeges, róluk szóló információra szükségünk lesz. Ha valaki olyan átfogó információkat keres az európai könyvtárakról, mint pl. az összes európai országra vonatkozó aktuális statisztika, vagy a közkönyvtárak jogi helyzete az egyes európai országokban, csatlódnia fog, mert nincs ilyen mindenre kiterjedő információ.

Az elmúlt években több kezdeményezés történt

ezen információk összegyűjtésére – olyanok jutnak eszembe, például, mint a PUBLICA, a PULMAN és a CALIMERA. Ezek a projektek rövid távon sikeresek voltak, de amikor befejeződtek, az összegyűjtött adatokat sohasem frissítették és/vagy levették azokat a világhálóról. Ez elképesztő!

A könyvtárak azt állítják, hogy minden állampolgárnak szabad hozzáférést kell biztosítani minden információhoz, de ezzel egyidejűleg képtelenek vagyunk az európai könyvtárakról szóló összes információt könnyen elérhető formában nyújtani minden érdekeltnak. Véleményem szerint ez óriási hiba, melynek kiküszöbölésére senki sem alkalmasabb, mint az EBLIDA és kiválasztott stratégiai partnerei.

Ezért az EBLIDA végrehajtó bizottsága elhatározta, hogy *Tudás és Információs Központ* hoz létre az Európa könyvtáiról, információs és dokumentációs intézményeiről szóló releváns és naprakész információk összegyűjtésére és terjesztésére. A *Tudás és Információs Központ*³ céljai a következők lesznek:

- összegyűjteni a (politikai, kulturális, szakmai, stb.) információkat, melyek az összes érdekelt fél (kormány, minisztériumok, helyi irányító szervek és könyvtári szakemberek) számára szerkesztett, ellenőrzött formában információs forrásként szolgálnak;
- olyan fórum létrehozása, mely erősíti az európai könyvtári szervezetek közötti kommunikációt, vitát és párbeszédet, ahol megvitathatók a közös érdekek és stratégiák;
- olyan hálózatként működni, mely megha-

tározott területen összehozza a szakértőket, és növeli a tagok elkötelezettségét az európai könyvtárügy iránt;

- szerkesztők/kapcsolattartók bevonása az EU-országokból (+ Norvégia, Svájc és Izland) öt területen kiadott ország-jelentések összeállításába;
- részletes „európai könyvtári térkép” készítése pl. a törvényhozásról, a közkönyvtárak haszonkölcsönzési (PLR) megoldásairól, statisztikai adatokról stb.

Az öt terület EBLIDA-szakértői csoportja a következő témákban fogja megteremteni a program alapjait: információs jogok, digitalizálás és online elérés, élethosszig tartó tanulás és oktatás, kultúra és információs társadalom, valamint magas színvonalú képzés.

Az EBLIDA minden érdeklődőt szíves közreműködésre hív ebbe a nagyszabású projektbe. Remélem, hogy partnereinkkel az együttműködés során sikerül kialakítani az intézmények és a felhasználók számára is előnyös közös elképzelést és európai könyvtárpolitikát.

Ha egyesült Európát akarunk, olyan közös európai könyvtárpolitika létrehozásán kell gondolkodnunk, amely minden európai polgár számára egyenlő és korlátlan hozzáférést biztosít az információhoz, a tanuláshoz és a kultúrához. Egy ambiciózus közös európai könyvtárpolitikához az kell, hogy a legjobb fejekben a legjobb ötletek szülessenek meg.

És ehhez szükségünk van az Önök támogatására!

Köszönöm!

---

3 Knowledge and Information Centre (KIC)

